

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Дідківської Галини Василівни на дисертацію Омельяна Максима Валерійовича на тему «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення поданої дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність і доцільність обраної теми наукового пошуку і цього дослідження обґрунтовується неабияким резонансом у науково – практичній і правозастосовній сферах, пріоритетністю і значенням кримінально – правової характеристики господарської злочинності в Україні

Дисертант обґрунтовує важливість обраної теми дослідження тим, що в умовах війни, усі державні інституції мають працювати на забезпечення перемоги над агресором. Так наприклад, економічний сектор є особливо важливою сферою у питаннях забезпечення армії та стабільного функціонування багатьох сфер суспільного життя. Проте, щоденні атаки зі сторони країни-терориста по об'єктам інфраструктури, підприємствам та іншій матеріальній базі України суттєво гальмують та унеможливають будь-які перспективи стабільного функціонування економіки.

Тому, особливе занепокоєння викликають внутрішні фактори, що негативно впливають на економічну стабільність держави. Серед таких слід виділити злочинність у сфері господарської діяльності.

Приблизно 45 мільярдів гривень в рік, Україна втрачає через заподіяну шкоду внаслідок несплати податків суб'єктами господарювання

(ст. 212 КК України), що суттєво впливає на економіку країни в наш час. Відповідно до статистики Міністерства внутрішніх справ України, порівнюючи криміногенну ситуацію в нашій державі до повномасштабного вторгнення росії, то загальна кількість вчинюваних правопорушень зменшилася на 10%, а саме: проти життя та здоров'я особи – на 5,8%; кількість злочинів, що посягають на статеву свободу та статеву недоторканість поменшало приблизно на 37 %; кількість кримінальних правопорушень, що посягають на власність знизилась приблизно на 41%; у сфері господарської діяльності – зменшення у 2,5 рази.

Позитивним в роботі є те що дисертант аналізує сучасну структуру злочинності в Україні, зробивши акцент на тому що приблизно 20,5% у цій системі складають кримінальні правопорушення саме у сфері господарської діяльності. 80 % із них вчинені у бюджетній сфері, паливно-енергетичному і агропромислову секторах, інші 20 % припадають на злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності, банківських правовідносин, сегменті високих технологій та інтелектуальної власності. 100 % кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності здійснюються з корисливою метою, із залученням до незаконної діяльності державних і приватних підприємницьких структур господарської діяльності у 60% випадків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, Національної економічної стратегії на період до 2030 року, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, Стратегії інституційного розвитку Бюро економічної безпеки України до 2027 року.

Тема дослідження затверджена вченою радою Університету державної фіскальної служби України (протокол від 26 листопада 2020 року № 13).

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження є кримінологічна*

характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та аналіз теоретичних аспектів щодо запобігання правоохоронними органами кримінальних правопорушень у цій сфері. Задля реалізації поставленої мети у ході дослідження вирішуються такі **завдання**:

- охарактеризувати господарську діяльність як об'єкт кримінологічного дослідження;
- проаналізувати становлення кримінологічної характеристики в Україні;
- дослідити географію господарської злочинності в Україні;
- провести аналіз загальної кількості злочинів у сфері господарської діяльності;
- здійснити характеристику особи-злочинця у сфері господарської діяльності.
- встановити детермінанти злочинності у сфері господарської діяльності;
- запропонувати способи та методи запобігання злочинам у сфері господарської діяльності;
- підготувати шляхи удосконалення національного законодавства в частині запобігання злочинності у сфері господарської діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Інформаційною базою дослідження є наукові роботи зарубіжних та вітчизняних фахівців, які досліджували питання щодо запобігання злочинів у сфері господарської діяльності, законодавчі та інші нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини у сфері заборонених видів господарської діяльності.

Емпіричну базу дослідження становлять показники Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, Бюро економічної безпеки України щодо вчинення злочинів у господарській сфері, а також результати вивчення судової практики з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Наукова новизна одержаних автором результатів полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є однією із перших комплексних монографічних досліджень щодо кримінологічної характеристики господарської злочинності та в сфері запобігання цієї злочинності, в якому науково обґрунтовано та запропоновано шляхи удосконалення механізмів запобігання, сформульовано та обґрунтовано низку положень та висновків, які є новими у плані концептуального розвитку та важливих для кримінологічної науки, і у правозастосовній практиці, зокрема:

вперше:

- вивчено сучасну географію злочинності у сфері господарської діяльності у період воєнного стану, що дало можливість стверджувати про те, що кримінальні правопорушення у галузі господарювання є відмінними у різних регіонах, зокрема, кримінальні правопорушення у 2022-2023 роках частково не обліковуються на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької та Харківської областей, що відобразилося на кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності;

- констатовано, що географія злочинності у сфері господарської діяльності характеризується власними особливостями, оскільки здійснюються у галузі економіки та підприємництва, а низькі показники злочинності у сфері господарської діяльності пов'язані з веденням активних бойових дій та окупацією окремих регіонів нашої держави;

- запропоновано доповнити КК України статтею 204-1: «Виробництво недоброякісної продукції» у наступній редакції: «1. Використання завідомо

неякісних, заборонених речовин, матеріалів які призводять до низької, небезпечної якості вироблених товарів, що становлять загрозу здоров'ю, життю людей, - карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією та знищенням незаконно вироблених або придбаних товарів, знарядь виробництва, сировини для їх виготовлення. 2. Ті самі дії зазначені у частині першій цієї статті, що призвели до отруєння чи спричинили тяжкі наслідки або смерть особи, - караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з конфіскацією майна, з вилученням та знищенням незаконно виробленої або придбаної продукції, обладнання для її виготовлення».

- запропоновано авторське визначення «запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності», під який розуміється «науково-практична діяльність, що направлена на створення та впровадження сучасних заходів забезпечення впливу на криміногенні фактори, які можуть спонукати до вчинення злочинного діяння у сфері господарської діяльності».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в цій роботі положення, висновки можуть використовуватися у:

– *практичній діяльності* – як рекомендації під час практичної діяльності, а також у процесі проведення занять щодо підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів з питань запобігання злочинності у сфері господарської діяльності;

– *науково-дослідній сфері* – для подальших науково-дослідних розробок кримінологічної характеристики та запобігання злочинності у сфері господарської діяльності;

– *освітньому процесі* – під час підготовки до лекційних занять, навчальних і практичних посібників, методичних розробок, практичних завдань, інших методичних матеріалів з вибіркового дисциплін кримінально

правового спрямування, безпосередньо кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права, а також, під час забезпечення освітнього процесу із відповідних дисциплін з підготовки студентів бакалаврського та магістерського рівнів за спеціальністю 081 «Право».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень.

У науковій статті «Кримінологічна характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», опублікованій у співавторстві з Н. Лугіною, автором особисто розкрито особливості спеціально-кримінологічної профілактики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, її співвідношення із загальносоціальною профілактикою злочинів у сфері економіки, що дозволило сформулювати певні перспективи вдосконалення заходів запобігання зазначеному злочину.

У науковій статті «Кримінологічна характеристика заняття гральним бізнесом», опублікованій у співавторстві з Н. Лугіною, автором особисто проаналізовано риси, що характеризують особистість злочинця – організатора грального бізнесу й азартних ігор; характеризовано причини скоєння злочину зазначеними особами, до яких належать недосконалість законодавства, економічні, політичні, правові, організаційні та інші причини.

Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові статті, в дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено посилання.

Публікації. Основні положення наукової роботи її та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 6 наукових публікаціях, з яких 3 статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук та 3 тез наукових доповідей у збірниках,

що оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації свідчить про її відповідність основним положенням дисертації та відсутність у ній не зазначених в основному тексті дисертації положень. Анотація є узагальненим стислим викладом основного змісту дисертаційної роботи, вміщує положення наукової новизни, дає уявлення про наукове та практичне значення проведеного дослідження. Анотація подана українською та англійською мовами та відповідає вимогам, встановленим МОН України.

Сукупність ключових слів, наведених в анотації, відображає тематику дисертаційної роботи та відповідає її змісту.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 187 сторінок, із яких основного тексту 170 сторінок. Список використаних джерел складає 155 найменувань, що розміщені на 15 сторінках, а також 1 додаток на 2 сторінках.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Дисертант на підставі аналізу та узагальнення доктринальних позицій і положень з проблематики дослідження розроблено і обґрунтовано напрями удосконалення чинного кримінального законодавства України. На нашу думку, не всі ідеї та висновки автора є досконало обґрунтованими. Проте, дискусійність окремих положень дисертації радше свідчить про складність піднятої наукової проблеми та сприятиме жвавій полеміці серед науковців, наслідком чого буде вироблення нових слушних ідей і пропозицій.

Але є низка питань які потребують обговорення при публічному захисті:

1. Дисертант досить змістовно описує досвід європейських країн щодо законодавчого забезпечення протидії злочинності у сфері господарської діяльності. До прикладу (ст. 126 дисертації), досвід Польщі у сфері

запобігання та протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Зазначається, що методи польських органів державної влади пропонуємо аналізувати через їх підхід до протидії легалізації (відмивання) злочинних прибутків. Законодавчу базу у цьому напрямку складають Закон «Про податковий контроль» та Закон «Про протидію легалізації брудних грошей», спеціальні положення Кримінального та Валютного кодексів. При публічному захисті потребує обговорення питання наскільки актуальним це питання є для України в умовах дії воєнного стану.

2. У продовж першого питання, вважаю доцільним також, розкрити питання щодо значення проблеми ухилення від сплати податків та виокремити такий вид злочинності у відсотковому вираженні із загального показника злочинності у сфері господарської діяльності.

3. У дослідженні (ст. 140) автор вказує на активне розширення міжнародної торгівлі інформаційними продуктами, що означає обмін товарами, в яких інформація є невід'ємною частиною та міжнародної торгівлі інтелектуальною власністю, яка включає передачу виключних прав на інтелектуальні об'єкти або дозвіл на їх використання між українськими та іноземними суб'єктами. З цього приводу, є доцільним, при публічному обговоренні результатів даного дисертаційного дослідження вказати наскільки адаптоване національне законодавство у даній сфері щоб уникнути злочинних проявів при міжнародній торгівлі інформаційними продуктами.

Загалом, не зважаючи на дискусійні питання, є достатні підстави для висновку про те, що представлена дисертація Омеляна Максима Валерійовича на тему «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» є самостійним комплексним дослідженням високо науково-теоретичного та практичного рівня, має аргументовані положення наукової новизни, відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, має теоретичне та практичне значення та може бути рекомендована до захисту.

Дисертація написана українською мовою, з правильним вживанням наукової правової термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття. Дисертаційне дослідження Омеляна М. В. містить посилання на використані автором джерела та літературу відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано. Порухення принципів академічної доброчесності не виявлено.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертаційна робота Омеляна Максима Валерійовича на тему «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності», є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для національного права та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

2. Дисертаційна робота Омеляна Максима Валерійовича на тему «Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів

відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Омелян Максим Валерійович, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**Завідувач кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету,
доктор юридичних наук, професор**

Галина ДІДКІВСЬКА